

Samen jazz spelen: *Het Jack Sels Project*

In 1998 sprak Jos Verbist, directeur van Theater Antigone, Peter Anthonissen aan om de tekst te verzorgen van *Het Jack Sels Project*, een productie waarbij in een latere fase ook Theater Zuidpool en De Werf Brugge als coproducent betrokken werden. Met zo goed als geen ervaring in het schrijven van theater teksten ging Anthonissen – tot dan toe vooral bedrijvig als theaterrecensent – aan het werk. Enkele impressies van een zoektocht.

Het verloop van een productieproces valt soms in een aantal scharniermomenten te vatten. Een ommekeer in *Het Jack Sels Project* kwam er eind december vorig jaar, toen ik, na een halfjaar zwoegen op een eerste tekstvoorstel, weer uitkwam waar we vertrokken waren: bij de veelal ongepubliceerde geschriften van Sels zelf, die Jos Verbist en cineast Tom van Overberghe tien jaar eerder hadden verzameld, toen ze plannen koesterden voor een documentaire film over Sels. Tijdens zijn leven publiceerde de Antwerpse jazzsaxofonist Jack Sels (1922-1970) artikels over jazz in *De Nieuwe Gazet*, maar zijn andere schrijfsels had hij nooit openbaar gemaakt. De genres waarin hij zich uitdrukte, waren zeer divers: dagboek-achtige overpeinzingen en beschouwingen over onder meer muziek, ethiek, politiek en de dierenwereld; fantastische sprookjes; gedichten; (semi-)autobiografische teksten waaronder de aanzet tot een scenario voor een verfilming van zijn eigen leven. Sels schreef vooral in het Frans, soms in het Engels of het Nederlands, een zeldzame keer in het Duits. Uit zijn geschriften spreken een enorme bevologenheid en een haast dwangmatige drang om zich uit te drukken, maar vaak overstijgen zij die eerste schrijfpuls niet. Treffende observaties wisselen af met oeverloze passages waarin Sels het moeilijk heeft om tot de kern van een gedachte door te dringen en haar te verwoorden.

Mijn eerste reactie tegenover Sels' geschriften was dan ook afwijzend. Waren ze wel 'goed

genoeg' om op de een of andere manier op scène te zetten? Nee, zo dacht ik, ze waren een dankbare informatiebron, van dezelfde orde als zijn brieven, als de artikels die over hem gepubliceerd waren, als de gesprekken die we met getuigen gevoerd hadden, als de radioreeks die de VRT in 2000 over Sels gemaakt had ... maar niet meer dan dat. Die houding had ook te maken met een beslissing die al vroeg in het productieproces gevallen was: *Het Jack Sels Project* zou geen biografie worden. In die zin leek het me een onzalig idee om Jack Sels zelf als personage ten tonele te voeren. 'Een spiritistische theatervoorstelling', zoals Tom van Overberghe het op zeker moment omschreef, dát was de opzet.

Een constante in onze research naar Jack Sels waren de vaak diametraal tegenovergestelde opinies over zijn artistieke kwaliteiten. Voor de enen was hij een miskend genie, voor de anderen een overroepen, richtingloze derde-rangsfiguur. Des te opmerkelijker was dat ook over sommige 'feitelijke' gebeurtenissen in zijn leven wilde en tegenstrijdige verhalen de ronde deden. Die verschillende zienswijzen op dezelfde man vonden een verlengstuk in de discussies die wij zelf over Sels voerden. Mede ontstaan vanuit die gesprekken met Jos Verbist, Koen de Sutter en Tom van Overberghe, de kernploeg van *Het Jack Sels Project*, lag begin december mijn eerste tekstvoorstel op tafel, de aanzet tot een 'stuk' waarin twee figuren elkaar troffen in een fictief Jack Sels Museum. De ene was een jazzwetenschapper met een passie voor Jack Sels, de andere tegen heug en meug conciërge van het museum. Een doodlopend spoor, zo bleek snel. Op zoek naar 'het theatrale' (wat dat dan ook mocht zijn), was ik in de valkuil van een plat realisme getrapt. Ondanks mijn voornemen dat niet te doen, had ik het werk van de acteurs – en van de toeschouwers – al te erg vooraf ingevuld. Bovendien kreunde de tekst

onder de informatie over Sels. Jos en Koen spraken over 'een biografie-in-dialogen'. Net niet wat we voor ogen hadden, dus.

De geschriften van Sels hielpen ons opnieuw op weg. Bij herlezing van een aantal van zijn teksten kwam ik tot het besef dat welke fictieve constructie ik ook zou opzetten, ze steeds de authenticiteit zou missen van Sels' eigen pen. Op zijn minst bevatten zijn geschriften waardevol materiaal waarmee ik aan de slag kon. Op aangeven van Jos en Koen zette ik me daarom in een volgende fase aan een caleidoscopische tekst bestaande uit een vijftientigtal fragmenten, waarin een aantal stemmen over Jack Sels het woord namen, inclusief zichzelf. 'Het zou een slimme aanpak zijn om verschillende subjectieve stemmen aan te reiken en daarmee de interesse te wekken bij een publiek, zonder dat het tot de conclusie komt: dit of dat was Jack Sels,' zei Jos, en die idee lag aan de basis van mijn tweede tekstvoorstel.

Ditmaal bekommerde ik me zo weinig mogelijk om de toekomstige encenering. Het theatraal potentieel van enkele van de tekstfragmenten, zoals een lemma uit een Brits-Amerikaans jazznaslagwerk waarin Sels vermeld wordt, was bewust nihil. Maar ook de andere fragmenten waren zeer uiteenlopend van aard: van terloopse opmerkingen van Jos en Koen tijdens voorafgaande gesprekken, over citaten uit interviews met getuigen, tot vertaalde en bewerkte passages uit, inderdaad, Sels' eigen geschriften. Daarnaast omvatte de montage enkele 'scènes-uit-het-jazzleven' waarbij, anders dan bij de zonet genoemde fragmenten, wel een concrete situatie en personages voor te stellen waren: een dialoog tussen jazzvrienden, twee nevenschikte betogen van wereldverbetters die in respectievelijk het elektromagnetisme en de jazz de weg naar wereldvrede zien (twee overtuigingen die ik aan Sels ontleend had), een monoloog van een man die een